

OCTAVIAN 121 ESCU

MONEDDE GR & CECTI

MONEDDE GR TO - DACICE

MONEDDE BIZANTINE

Crest Cop, 12-14, 1965

BU CURECTI

304

1965

C C 1 13 - 14 ,
1965

I. Colecția numismatică

MONEDE ANTICE

Monede grecești

EUROPA

MACEDONIA

Regii Macedoniei

FILIP II (359-336 f.e.n.)

1. Av. Capul lui Apollo laureat spre dr.
Rv. $\Phi\Lambda\Lambda\Lambda\Lambda\Lambda\Lambda$ în exergă. Bigă în galop spre dr., condusă de un tânăr, care ține în dr. o nua, în st., hățurile.
In cîmp, sub cai, un cantharos.
AV. Stater. 18 mm 8,15 g (I/52). Uzat. Miller, nr.108(Mende). Găsit la Ibănești, r.Dorohoi.

ALEXANDRU CEL MARE (336-323 f.e.n.)

2. Av. Capul zeiței Athena spre dr., cu coif corintian, impondobit cu un șarpe.
Rv. $\Lambda\Lambda\Lambda\Lambda\Lambda\Lambda\Lambda\Lambda$ în cîmpul dr., de sus în jos. Nike în picioare spre st., ținînd în dr. o cunună de lauri, în st.un stylis (catarg de corabie, ca trofeu naval). In cîmpul st. simbol neclar.
AV. Stater. 18 x 19 mm 8,50 g (I/64). Uzat.

THRACIA

Regii Thraciei

LYSIMAH (323-281 f.e.n.)

- 3 A.Av. Capul divinizat al lui Alexandru cel Mare spre dr., cu diademă și coarnele lui Zeus Ammon.
Rv. $\Theta\Lambda\Lambda\Lambda\Lambda\Lambda\Lambda$ în cîmpul dr.; $\Lambda\Upsilon\Lambda\Lambda\Lambda\Lambda\Lambda\Lambda\Lambda$ în cîmpul st., de sus în jos. Athena șezînd pe tron spre st., ținînd în dr. o Nike, mina st. rezemată pe scut; alături, o lance.

In st. H, în exergă Ξ (monogramă neclară).

AV. Stater. 18 mm 8,35 g (I/48). Foarte uzat, perforat.

AFRICA

ZEUGITANA

C a r t h a g o

3 B. Av. Capul zeiței Persephona spre st., cu colier și cercei. C.p.

Rv. Cal spre dr. C.p.

Electru. Stater. 19 mm 7,40 g (I/64). Head, p. 879
(datat din perioada 340-242 î.e.n.).

M o n e d e g e t o - d a c i c e
Tezaurul de la Mînăstirea (r. Oltenița)

În primăvara anului 1938, s-a găsit pe teritoriul comunei Mînăstirea (r. Oltenița) un tezaur de circa 25 monede de argint geto-dacice¹⁾. Dintre acestea, un număr de 22 exemplare au intrat, curînd după descoperire, în colecția regală; ele au fost studiate în cursul anului 1939 de către Const. Moisil, fiind restituite ulterior administrației palatului. Despre acest tezaur, Const. Moisil a prezentat o comunicare la Societatea numismatică română, în ședința din 28 noiembrie 1943. Rămăasă inedită²⁾, manuscrisul acestei comunicări s-a păstrat, sub forma unor note sumare, în arhiva Cabinetului numismatic³⁾.

Cîțiva ani mai tîrziu, Dr. O. Deculescu din București, intrînd în posesia unei monede provenind din același tezaur, a dăruit-o Cabinetului numismatic, în decembrie 1946. Întrucît această monedă nu a fost publicată pînă astăzi⁴⁾ și cum pe de altă parte, tezaurul de la Mînăstirea marchează un interesant stadiu de evoluție a tipului monetar respectiv, am considerat util să-l prezentăm în cadrul acestui buletin de informare asupra creșterii colecțiilor Cabinetului numismatic, deși au trecut aproape două decenii de la primirea donației. Redăm mai întîi descrierea piesei provenind din tezaurul susamintit:

Av. Capul unui zeu în profil spre dr., cu barbă, fără cunună de lauri. Șuvițe de păr dispuse radiar, pornind din creștetul capului, unde se unesc. În dreptul lobului urechii - care lipsește - o buclă de păr, în forma unei semilune. Barba indicată sumar, prin cîteva bucle mărunte. Nările redată prin două globule, iar gura abia schițată.

Rv. Călăreț la trap spre st., ținînd mîna st. ridicată. Corpul călărețului din două globule alăturate; capul său, cu părul atîrnînd scurt, pe spate, este desprins de corp, particularitate pe care o are de altfel și mîna st., și

picioarul călărețului, vizibil numai cît ține corpul calului. Calul are capul puțin lătăreț, corpul cambrat, coada ridicată, iar picioarele cu încheieturi și copite globulate.

AR. 24 mm 8,85 g (706) (planșa I, 4). Cf. ca analogii: Dr. Aurel Metzulescu, Un album cu fotografii de monede dacice, în Arta și arheologia, Iași, 13-14 (1937-1938), p. 10, fig. 10 (nr. 2), 23 mm, și p. 11, fig. 12, nr. 5, 24 mm, ambele piese, a căror proveniență nu este cunoscută, avînd greutatea de 8,30 g; Pink, nr. 302, greutate 8,51 g, provenind din vechea Românie (cu un revers similar, dar alt avers).

Cele 22 exemplare din tezaurul de la Mînăstirea, studiate de Const. Moisil în 1939, au fost împărțite de către autorul citat, potrivit notelor sale manuscrise, după cum urmează:

Varianta I, la care călărețul de pe revers are pe cap o bonetă scurtă⁵⁾; piesele din acest grup, în număr de 13, au 22-23 mm în diametru și o greutate variînd între 8,63-8,78 g⁶⁾.

Varianta a II-a, un călăreț purtînd pe cap o bonetă lungă⁷⁾; în acest grup intră 9 piese, cu diametrul în general mai mare; 22,5 mm (un ex.) - 24 mm (patru ex.) și greutatea cuprinsă între 8,63 - 8,78 g⁸⁾. Sînt considerate de același autor didrahme dacice și datate din sec. II-I f.e.n.⁹⁾.

Tezaurul de la Mînăstirea pune în discuție o seamă de probleme privitoare la istoria monetară a geto-dacilor, probleme a căror tratare mai pe larg nu își găsește locul în cadrul restrîns oferit de acest Caiet de informare. Ne vom mărgini, prin urmare, să schițăm aici cîteva aspecte care ni s-au părut mai însemnate.

Din punct de vedere tipologic, tezaurul de la Mînăstirea se înscrie într-un șir evolutiv, care are ca prototip așa numitul tip I Moisil (Pink nr. 296-297), reprezentat prin tezaurul de la Prundul Bîrgăului (r. Bistrița) și un alt tezaur din regiunea orașului Bacău¹²⁾ și descoperiri izolate din regiunea Aradului și din Muntenia¹³⁾, la

4 care putem adăuga un tezaur alcătuit din 23 piese, proveniența nefiindu-i cunoscută ¹⁴⁾, precum și un număr de 35 ex. în tezaurul descoperit prin 1954-1955 la Jiblea - Călimănești, r. Râmnicu Vlcea. ¹⁵⁾ Datorită ariei de răspindire atât de mari, incluzând părți din Transilvania, Moldova și Muntenia, am denumit cu alt prilej acest tip monetar tipul pandacic, fără a afirma prin aceasta că monedele respective au fost emise de o mare unitate politică, uniune tribală sau stat incipient, grupând triburile dacice din regiunile amintite ¹⁶⁾.

Considerat ca reprezentând imitarea tetradrahmei lui Filip al II-lea, ¹⁷⁾ cu unele influențe iconografice imprumutate de la tetradrahmele lui Lysimah ¹⁸⁾, acest tip a fost reexaminat de curând într-o interpretare iconografică esențial deosebită ¹⁹⁾. Potrivit acestei interpretări, atât aversul, cât și reversul tipului în discuție ar fi creații originale ale artei geto-dacice, datînd din sec. al IV-lea î.e.n., ipoteză fără îndoială interesantă, dar pentru moment insuficient sprijinită de materialul documentar existent. În stadiul actual al cercetărilor, părerea care susține că geto-dacii au preluat elemente grecești prin filiera macedo-tracică, tratîndu-le apoi în manieră proprie, ni se pare mai aproape de realitate.

Tipul monetar din tezaurul de la Mînăstirea reprezintă pe de altă parte un stadiu intermediar în evoluția tipului I Moșil (Pink nr.296-297), evoluție încheiată cu monedele schematizate ce se găsesc frecvent, mai ales în regiunea Olteniei și a Munteniei, în tezaure bine cunoscute ca și în numeroase descoperiri izolate. Ne mărginim să cităm, cu titlul de exemplu, tezaurele de la Sadova (r. Corabia) ²⁰⁾, Vîrteju (r. V.I. Lenin al orașului București) ²¹⁾, Adîncea (r. Tîrgoviște) ²²⁾ și Crevedia (r. Răcari) ²³⁾, prezentînd particularități comune. Într-adevăr, caracteristic pentru toate aceste monede este modul în care e reprezentat călărețul, din care au mai rămas trei, două sau o singură globulă, intruchipînd capul și corpul, în vreme ce piciorul continuă să rămînă per-

fect vizibil. Intre tipul I Moisil (Pink nr.296-297) și aceste schematizări, se înșiră o sumă de variante, dovădind preferința marcată pe care au avut-o geto-dacii din această zonă pentru un anumit tip monetar.

A doua problemă ce va fi consemnată în cadrul acestei sumare discuții este aceea privitoare la etalonul ponderal al monedelor geto-dacice de care ne-am ocupat. În mod obișnuit, monedele de tipul I Moisil (Pink nr.296-297), având greutatea în jur de 12,50 g, sînt considerate tetradrahme, în vreme ce piesele din tezaurul de la Mînăstirea, cu o greutate medie de 8,50 g, sînt socotite didrahme, ca de altfel și numeroasele monede de tip schematizat: Vîrteju, Adîncă, Crevedia, a căror greutate scade însă pînă la 6,50 g. Dacă piesele din tezaurul de la Jiblea, cu o greutate apropiată de aceea a tetradrahmei lui Filip al II-lea (14,56 g) pot intra în categoria acestor nominale, pare probabil ca monedele de tip schematizat (Vîrteju, Adîncă, Crevedia), cu numai 6,50 g, să fie didrahme, deși emisiunea celor dintîi este despărțită mult în timp de acestea din urmă. Problema este însă cum ar putea fi considerate, sub raportul valorii nominale, piesele din tezaurul de la Oltenița, a căror greutate medie gravitează în jurul a 8,50 g. Cîndva, am postulat existența unui sistem monetar propriu în economia geto-dacilor, economie care ar fi utilizat, cel puțin în anumite momente, piese de valori nominale diferite - unitatea și multiplii ei - emise și circulînd concomitent ²⁵⁾. Materialul faptic adunat în cercetările efectuate în ultimele două decenii nu pare însă a confirma această ipoteză. Ar putea fi vorba mai degrabă de adoptarea de către geto-daci a unui anumit etalon ponderal, etalon care a fost însă adaptat și ajustat potrivit nevoilor economiei autohtone, dînd variațiile de greutate înfățișate mai sus. În acest caz, termenii de tetradrahmă, didrahmă și drahmă, utilizați pentru desemnarea diferitelor valori nominale geto-dacice, ar urma să fie revizuiți.

Ultima problemă de care ne vom ocupa este aceea a datării tezaurului de la Minăstirea. Am văzut că în comunicarea sa din 28 noiembrie 1943, Const.Moisil fixa, ca dată probabilă a emiterii monedelor din acest tezaur, sec. II-I f.e.n. 26), datare admisă în general și pentru toate emisiunile de tip schematizat derivând din tipul I Moisil = Pink nr. 296-297, oricare ar fi stadiile lor de stilizare sau contaminare. Această cronologie este însă destul de largă. Pentru a-i aduce precizări, va fi nevoie de o cercetare cu caracter monografic, care să examineze întregul material cunoscut și să stabilească relațiile existente între prototip și diferitele sale variante, ce merg pînă la încheierea unui întreg capitol al monetăriei geto-dacice.

N O T E

1. Tezaurul s-a găsit în "Simoiu", cu prilejul reparării unui dig.

2. S-a publicat numai o notă succintă, inclusă în darea de seamă a ședinței Societății; CNA, 17 (1943), p. 199.

3. Manuscrisul cuprinde cîteva pagini răslețe de însemnări, nefînchegate într-un studiu definitiv. Examinarea lor ne-a permis să constatăm trei încercări succesive de redactare, dovadă a intenției pe care o avea Const.Moisil de a publica un studiu mai amplu asupra acestui tezaur.

4. Nu figurează în Cresterea colecțiilor. Colecțiunea numismatică (Biblioteca Academiei Române), al cărui ultim număr, 53 (1938-1942), cuprinde achizițiile Cabinetului numismatic pînă la 31 dec. 1942, și nici în alte lucrări ulterioare ale lui Const.Moisil.

5. În realitate, este vorba de o coamă scurtă, atîrînd pe spate.

6. Greutățile exacte, în ordine crescîndă: 8,58; 8,59; 8,60 (2 ex.); 8,61 ; 8,64 ; 8,67 (2 ex.) ; 8,70

(2 ex.); 8,87 ; 8,89 și 8,94 g, cu o medie de 8,85 g (planșa I, b, reproducerea fotografică a mularului unei monede din această grupă).

7. Coană mai lungă, atirind pe spute.

8. 8,63 (2 ex.); 8,70 ; 8,74 (3 ex.) ; 8,76 ; 8,78 g (2 ex.), cu o medie de 8,72 g (planșa I, a, reproducerea fotografică a mularului unei monede din această grupă).

9. Const.Moisil, în CNA, 17 (1943), p.199.

10. Idem, Monetele dacilor, în BSNR, 15 (1920), p.68, fig.2 = Pink, nr.296-297.

11. Const.Moisil, op. cit., p.68.

12. Ibid.

13. Ibid.

14. Colecția ing.Fl.Vezeanu; prezentat de O. Iliescu, Un nou tezaur de monete dacice, comunicare în ședința Societății numismatice române din 27 iunie 1948 (inedită).

15. Despre acest tezaur, studiat în prezent de mai mulți cercetători, s-a publicat numai o scurtă notiță: Const.Preda, Alte descoperiri monetare, în SCN, II, 1958, p. 465-466. Locul exact al descoperirii a fost identificat în urma unor cercetări efectuate în 1960 la Jiblea-Călimănești de către Bucur Mitrea și autorul acestor rânduri. O monedă din acest tezaur e reprodusă, pentru comparație, la planșa I, c (24 mm 12,65 g).

16. Această ipoteză ar fi posibilă, în cazul în care s-ar demonstra că monedele de acest tip au fost emise în timpul lui Dromichete ; dovezile în acest sens însă lipsesc. Datat în mod obișnuit din sec. al III-lea î.e.n., tipul monedei în discuție e mult anterior epocii lui Burebista, moment politic în care ar fi fost posibilă o emisiune monetară unică pentru triburile geto-dacice reunite sub o singură cîrmuire. Cf. Const.Preda, Probleme de numismatică geto-dacică, în SCN, III, 1960, mai ales p.69-73.

17. În acest sens întreaga literatură, cu excepțiile semnalate mai jos.

18. K.Pink, Die Münzprägung der Ostkelten und ihrer Nachbarn, Budapesta, 1932, p.76, vede în bucla în formă

de semilună a capului de pe avers (cf. planșa I, c) coar-
nele lui Zeus-Ammon ale efigiei divinizate a lui Alexan-
dru cel Mare de pe staterii și tetradrahmele lui Lysimah.
Deoarece bucle semilunare apar la acest tip monetar și în
regiunea temporală și frontală a efigiei, ipoteza conta-
minării iconografice, propusă de Pink, pare puțin proba-
bilă.

19. M.Gramatopol, Questions de numismatique geto -
dace, lucrare în manuscris, și câteva comunicări, încă
inedite.

20. Const.Preda, Pe marginea unor descoperiri mone-
tare recente, în SCN, II, 1958, p. 383, nr.8 (cu bi-
bliografia anterioară).

21. Bucur Mitrea, Un tezaur cu monete dacice desco-
perit la București de o echipă de muncitori a întreprin-
derilor Sfatului Popular, în: Studii și referate privind
istoria României, I, Buc., 1954, p.290-302.

22. Const.Preda, op.cit., p. 380-389.

23. Idem, Alte descoperiri monetare, în SCN, II, 1958,
p.466.

24. O monedă din tezaurul de la Crevedia este repro-
dusă, pentru comparație, la planșa I, d (22 mm 6,76 g).

25. Oct.Iliescu, Sisteme naționale în economia mone-
tară a geto-dacilor, în BSNR, 38-41 (1944-1947), p.29-34.
Termenul național, impropriu folosit pentru vremea la
care ne raportăm, era destinat tocmai să sublinieze ca-
racterul autohton al acestor sisteme monetare.

26. Const.Moisil, în CNA, 17 (1943), p. 199.

PLANȘA I

a

b

4

c

d

d

Monede geto-dacice: 4, *a*–*b*, din tezaurul de la Minăstirea, r. Oltenița; *c*, din tezaurul de la Jiblea, r. Râmnicu Vilcea; *d*, din tezaurul de la Crevedia, r. Răcari.

- 236- Av. IMP GORDIANVS PIVS FEL AVG - c.p.e. Bustul său drept și radiat spre dr.
242. Rv. FORTVNA REDVX - c.p.e. Fortuna, șezind spre st. ținând cirna și cornul abundenței.
- AR. Antoninieni. 22 mm 3,75 g (I/72/157) ; 21 mm 3,95 g (I/72/194) ; 21 mm 4,04 g (I/72/135) ; 22 mm 4,30 g (I/72/128) ; 22 mm 4,35 g (I/72/195) ; 23 mm 4,65 g (I/72/189) ; 23 mm 5,28 g (I/72/125). Emiși la Antiochia între 242-243. RIC, nr. 210. Cohen, nr. 98.
243. Av. Ca mai sus.
- Rv. MARTI PACIFERO - c.p.e. Marte mergind spre st. cu scut, lance și ramură în mîna dr. ridicată.
- AR. Antoninian. 23 mm 4,10 g (I/72/202). Emis ca mai sus. RIC, nr.212. Cohen, nr. 162.
244. Av. Ca mai sus.
- Rv. ORIENS AVG - c.p.e. Sol în picioare spre st., ținând mîna dr. ridicată și globul în st.
- AR. Antoninian. 22 mm 4,65 g (I/72/146). Emis ca mai sus. RIC, nr. 213. Cohen, nr.167.
- 245- Av. Ca mai sus.
247. Rv. SAECVLI FELICITAS - c.p.e. Gordian, mergind spre dr., în ținută militară, cu globul în mîna st. și lancea înclinată în dr.
- AR. Antoninieni. 22 mm 4,32 g (I/72/134) ; 22 mm 4,50 g (I/72/185) ; 22 mm 4,65 g (I/72/150). Emiși ca mai sus. RIC, nr. 216. Cohen, nr. 319.

Monede bizantine

HERACLIUS și HERACLIUS CONSTANTIN (cca 613/614 - oca 630 sau mai târziu)

248. Av. CLIVS ET HERA^Λ CONST PP AV^C. c.ș.e. Busturile alăturate din față : al lui Heraclius, cu barbă scurtă și al lui Heraclius Constantin, mai mic, fiecare purtând coroană cu glob cruciger, paludamentum și ouirasă. În cîmp sus o cruce.
Rv. VICTORIA / AVGG P(B?) în exergă CONOB c.ș.e. Cruce cu brațele terminate în T, deasupra pe trei trepte.
AV. Solidus. 21 mm 4,47 g (1632). Cf Wroth I, nr. 13 sau 31-32.

ROMAN I și CHRISTOFOR (921-927)

249. Av. ROMAN' ET XPISTOFO^Λ AVGG. l.e. Busturile alăturate, din față, al lui Roman I și al lui Christofor, ambii purtând coroană cu cruce și ținînd împreună o cruce dublă.
Rv. + IHS XPS REX / REGNANTIUM : c.p.e. Iisus Cristos, din față, șezînd pe tron cu spătar, ridicînd mîna dr. și ținînd în st. o carte.
AV. Solidus. 21 mm 4,35 g (1632). Wroth II, nr. 35.

CONSTANTIN VII și ROMAN II (945-959)

250. Av. CONSTANZ' CE ROMAN' AVGG. c.p.e. Busturile alăturate, din față, al lui Constantin VII, cu barbă, purtînd roba în romburi, și al lui Roman II, fără barbă, purtînd roba și mantia, ambii cu coroană cu cruce și ținînd între ei o cruce patriarhală.
Rv. + IHS XPS REX REGNANTIUM c.p.e. Bustul lui Iisus Cristos, din față, cu barbă, îmbrăcat în tunică și mantie, cu nimb cu cruce (cite două globule în fiecare braț al crucii) și ținînd mîna dr. ridicată, în st. o carte.

AV. Solidus. 21 mm 4,35 g (1632). Cf. Wroth II, nr. 64.

MANUEL I COMNENUL (1143-1180)

251. Av. MA in st. Ɱ in dr. 2 c.p.e.
NOV Π
HA OP
ΔΕC Φ
NO VPO
TH ΓΕ
MNH T
Ω

Manuel în picioare, din față, cu barbă, ținând în dr. labarum, în st. glob cu cruce patriarhală ; poartă coroană cu cruce, tunică lungă și mantie bordată cu perle. Pe mantie, în st., ☉

Rv. KE Ϟ / HΘEI 2 c.p.e. Bustul lui Iisus Cristos din față, fără barbă, ținând mina dr. ridicată, în st. volumen; e îmbrăcat în tunică și mantie și poartă nimbul cu cruce. În cîmp IC/XC.

AV. Hyperper. 26 mm 3,30 g ; cca 600 °/oo (1653).

Scifiat, puțin aplatizat ; perforat. Cf. Wroth II, nr. 6-8.

Ostrogoții

ATHALARIC (526-534) sau unul din succesorii săi,
THEODAHAD (534-536) și WITIGIS (536-540)

252. Av. D N IVSTINI / ANVS P F AQ c.ș.e. Bustul lui Justinian I, din față, cu privire spre dr., îmbrăcat în costum militar, purtînd cască și ținînd lancia pe umărul dr., iar în st., un scut cu reprezentarea unui călăreț doborînd un dușman.

Rv. VICTOKI / A AVGGG A, în exergă COMOB - c.ș.e.

Victorie în picioare spre st., ținînd o cruce lungă. În cîmpul st., o stea cu șase raze.

AV. Solidus. 21 mm 4,44 g (1632). Emis la Ravenna. Cf. Wroth III, nr.6.